

SUMARI

Pròleg	9
Abreviatures utilitzades	13
Agraïments	15
Introducció.....	17
Definir i gestionar la pobresa	19
La pobresa a Lleida.....	26
La pobresa temporal.....	27
La pobresa i la pesta.....	27
La “pobresa” dels rics.....	32
Els estudiants pobres.....	35
La pobresa constant.....	40
Algunes dones	41
Els malalts crònics	44
La pobresa de naixement i professió (orfes, lladres i diferents vagabunds).....	46
El control de la pobresa i de la marginalitat.....	53
Els hospitals a l’edat mitjana.....	65
Els hospitals de Lleida: l’evolució de la xarxa hospitalària.....	72
Fase de fundació (segles XII-XIII)	78
Hospital de Nicolau	80
Hospital de Pere Moliner	82
Hospital de Clergues Pobres.....	83
Hospital de Sant Tomàs	85
Hospital de Sant Martí.....	86
Hospital de Magdalena	87
Hospitals trinitaris.....	89

Hospital de Sant Antoni.....	91
Hospital del Sant Esperit.....	93
Hospital d'en Guillem de Fillac o de les Dones.....	95
Fase d'adaptació (segles xiv i xv).....	97
Hospital de Sant Tomàs	99
Hospital de Pere Moliner.....	100
Hospital de Clergues Pobres.....	101
Dues noves fundacions, l'hospital d'en Guillem Vidal o Bernat Coll i l'hospital d'en Serra	102
Fase de renovació, segle xv. El procés d'unificació dels hospitals del segle xiv.....	106
L'intent tardà d'annexionar l'hospital del Sant Esperit	115
Els hospitals reunits en l'hospital General de Santa Maria.....	125
Els edificis, els objectes i el finançament.....	126
Hospital de Guillem Vidal o de Bernat Coll	134
Hospital de les Dones.....	136
Hospital de Magdalena.....	137
Hospital de Pere Serra	139
Hospital de Sant Tomàs.....	139
Hospital de Sant Martí	140
Hospital de Pere Moliner.....	141
Hospital de Capellans Pobres.....	142
Els usuaris dels hospitals.....	143
Joan de Jaca, un lladre de llenya	144
Dues dones mortes a l'hospital d'en Fillac	145
Bernarda i Martina, acusades de robar gallines	146
Una violació a l'hospital de Sant Tomàs.....	147
Una baralla entre dos homes a l'Herbasseria acaba amb un ferit greu	148
Martí, un jove que es feia passar per mut.....	150
Pedro de Valladolid, inculpat de robar unes vànoves	152
Alfonso de Valladolid tan aviat era musulmà com cristià	153
Martín Vicent, un malalt d'ergotisme?.....	156
Els pelegrins al seu pas per Lleida.....	157
Els orats com a usuaris dels hospitals?.....	160

La xarxa hospitalària entorn de Lleida	165
Els camins que portaven a Lleida.....	168
El camí de Balaguer	169
Els camins cap a Montsó	173
El camí de Fraga	177
El camí de Tortosa.....	180
El camí de Tarragona.....	181
El camí de Barcelona.....	185
 Conclusions	 191
 Apèndix documental	 197
 Bibliografia.....	 245
 Els carrers de Lleida als segles XIV i XV. Mapa	 258

PRÒLEG

Com destaca molt bé Guillem Roca no s'entendria el desenvolupament dels hospitals a la baixa edat mitjana sense tenir en compte el procés de creixement de viles i ciutats, la consolidació del fenomen urbà, sobretot des de mitjan segle XII, i tot el que implica. Nous escenaris de reflexió, de pensament, una nova visió de l'home, un humanisme incipient a patir de la recuperació del pensament aristotèlic, una revolució en l'estudi de la naturalesa amb una preocupació per l'observació directa, per l'experimentació. Però, també, increment de les desigualtats econòmiques al bell mig d'aquests centres urbans, dels pobres, de la pobresa, que motiva l'aparició de nous moviments, com els promoguts pels ordres mendicants, preocupats, sobretot, per donar resposta a aquestes necessitats socials i espirituals. Una preocupació que centrarà bona part de l'activitat de les institucions ciutadanes, de l'Església, del municipi, especialment de les oligarquies urbanes en el poder, que tractaran d'exercir el control sobre aquesta població cada cop més nombrosa. Certament, no s'ha de perdre de vista aquesta motivació: el control de la població itinerant, marginal i malalta, que calia vigilar, tant per motius de salut pública com de fricció social.

Certament, els hospitals acomplien, antigament, diverses funcions: hostatjar pelegrins, acollir els vells i recollir malalts, pobres i infants abandonats. L'hospital era, bàsicament, un lloc de beneficència, on la cura dels malalts no n'era la funció exclusiva. Les motivacions dels seus mecenes les trobem, a voltes, ben explicitades. Per posar un exemple de fora de les contrades de Lleida, podem mostrar el document de fundació de l'Hospital de Santa Maria Magdalena de l'antiga vila de Sant Andreu de Palomar, al Pla de Barcelona, l'any 1487. En aquest cas, el donzell Roger de Llúria, mogut, recalca el text, per zel de caritat i pietat, explica que els pobres "...sovint van dispersos per lo loch e parròquia de Sent Andreu de Palomar e altres parròquies circumstantes e vehinables, e aquelles en les quals no ha hospital a hon los dits pobres puxen reposar, ne tròpien qui-ls vulla, ans van dormint de fora a vent e pluja, venint cansats de lur camí o peregrinatge, el-s és forçat comportar desayre e mal temps, dormint a la serena...". O, per exemple, amb relació a l'hospital d'en Castelltort, ben estudiat per Josep M. Llobet i Francesc Xavier

Ribera, fundat a Cervera a finals del segle XIV, ens diu el seu fundador, Berenguer de Castelltort, que ho fa “perquè puguin anar i venir tots els malalts i pobres que ho vulguin fer, i que aquí siguin guarits, recollits, alimentats i que es pensi en tot el que puguin menester”. I, més explícit encara, el que especifiquen les ordinacions de l’any 1417 de l’Hospital de la Santa Creu de Barcelona, fundat el 1401, i que ha treballat Antoni Conejo. Segons aquestes ordinacions, l’hospital era “...llum, noblesa, ornament, laor, glòria e amplitud en la ciutat; car en aquell són contínuament acullits, reebuts, sostenguts e alimentats, en gran nombre, homes e dones pobres, afollats, contrets, orats, nafrats, e havents altres misèries humanes, infants gitats e altres persones miserables de diverses nacions e condicions...”.

Per tenir una idea sobre com podrien ser aquests hospitals o cases d’hospitalitat, ens pot servir el testimoni de l’escriptor i metge valencià de la reina Maria de Castella, l’esposa d’Alfons el Magnànim, Jaume Roig, mort el 1478, que havia estudiat, justament, a l’Estudi General de Lleida. Guillem Roca introdueix el capítol dedicat als usuaris dels hospitals, justament, amb un text prou gràfic extret de *l’Espill o Llibre de les Dones*; una obra que ens parla de l’Hospital d’En Clapers de València, on el mateix Roig tracta de cercar aixopluc quan cau malalt. L’hospitalera, en no trobar-li ni un diner li diu: “avui dormireu sense llençols i demà anireu a captar. Aquest hospital no dona a l’abast, ni té diners per mantenir tants pobres, ni fornir-los llits. Tot just pot fer les obres i pagar les dides...”. Curiosament, ell mateix en serà finalment l’administrador. I si parlem de Lleida, podem referir l’exemple de l’Hospital del Sant Esperit, entre els altres que estudia Guillem Roca, seguint, en aquest cas, les petjades que ens va deixar un dels referents en aquest tipus d’estudis a les Terres de Lleida, el Dr. Prim Bertran. Un hospital que s’havia creat “...per tenir hospitalitat a home e dones miserables, e per recollir los infants petits que en aquella [ciutat] són exposats, axí ocultament com maifesta...”

Guillem Roca ens acosta a tot aquest món en el marc de la ciutat de Lleida gràcies al recull de tota una tradició historiogràfica que s’ha vist reforçada en les darreres dècades. Tanmateix, quant a la península Ibèrica, cal reconèixer la importància que per a l’impuls d’estudis posteriors va tenir el ja llunyà Congrés de Lisboa de 1972, dedicat a la pobresa i l’assistència als pobres durant l’edat mitjana. Així, entre altres resultats, va possibilitar la publicació per part de la Institució Milà i Fontanals del CSIC de dos volums dedicats a la pobresa i l’assistència als pobres a la Catalunya medieval, entre 1980 i 1982. Els anys 1980 també naixien revistes com *Dynamis* o *Gimbernat*, entre altres, d’història de la medicina, i des d’on la història dels hospitals ha anat disposant d’un altaveu important. La mateixa institució Milà i Fontanals, juntament amb l’Institut d’Estudis Ilerdencs celebraren l’octubre del 2009 el simposi internacional “Ciudad y Hospitales en el Occidente Europeo, siglos XIII-XVIII”, les actes del qual sortiren a la llum el 2014. Aquesta trobada del 2009

va ser, crec, determinant quant a l'increment de la preocupació de la historiografia en relació amb el tema dels hospitals. Recollia les darreres tendències, les noves perspectives en l'anàlisi dels antics hospitals des d'una perspectiva àmplia, polièdrica: l'acció caritativa, la preservació de l'ordre públic i la pau social, la dinamització de l'activitat econòmica, l'exercici i l'ostentació del poder, les manifestacions del sentiment religiós o la difusió de les pràctiques sanitàries. L'objectiu fonamental era, doncs, l'anàlisi de l'intercanvi produït, en tots els àmbits, entre l'espai hospitalari i la ciutat. Restava, tanmateix, un buit; s'expressava la necessitat d'una dedicació més àmplia als hospitals i institucions assistencials dels llocs petits, de l'àmbit rural, de les zones de muntanya, tenint en compte la seva ubicació al llarg dels camins, entrades de les valls, passos fronterers, vies de peregrinació, etc. En aquesta direcció, molta feina, encara, per fer.

Com dèiem, els darrers anys han vist el progrés dels estudis sobre els hospitals i tot el que els envolta. Destaca, especialment, l'organització, des de l'any 2012, de les trobades anuals d'especialistes en aquesta matèria. Són "Els Abrils de l'Hospital" impulsats per l'esmentat professor Antoni Conejo, que han permès donar veu als diferents investigadors, obrir nous camps a la recerca i actualitzar les propostes des d'una perspectiva multidisciplinària. Després han seguit altres iniciatives, com el monogràfic dedicat per la revista *Anuario de Estudios Medievales* en el seu número 43 de l'any 2013, el mateix any en què es publicava un altre dossier sobre l'estudi dels hospitals a la revista *SUMMA*. Així mateix, la Confederación Española de Centros de Estudios Locales endegava un projecte sobre els hospitals i el seu entorn que ja ha suposat l'aparició de dos monogràfics de la *Revista de la CECEL*, en els seus volums 16 (2016) i 18 (2018). I entremig, el tema de la vintena edició dels Cursos d'Estiu Comtat d'Urgell, celebrats a Balaguer, fou el de l'assistència a l'edat mitjana, amb la publicació el 2017.

És en aquest context que cal situar el treball de Guillem Roca, realitzat a partir d'una recerca extensa, aprofundida, minuciosa en els diferents arxius a l'abast, així com amb el millor aparell bibliogràfic del que hom disposa fins ara. L'autor ja ens ha anat oferint en diferents publicacions i en intervencions en congressos especialitzats alguns dels fruits de la seva investigació en aquest camp tan apassionant, tan complex, alhora, de la història de la pobresa, de la beneficència, de les malalties, de les epidèmies, dels hospitals. I avui ens ofereix aquest llibre, la base del qual és la seva tesi doctoral. Un estudi esplèndid, d'obligada lectura per a tots aquells interessats en la història social, econòmica, de la medicina o de l'espiritualitat medievals. El nucli: la pobresa i els hospitals de la ciutat fins a la fundació de l'Hospital General de Santa Maria, a mitjan segle xv. Però, l'entorn d'aquest nucli respira la mateixa vida de la ciutat exhumada d'una documentació diversa i molt ben trobada i treballada, de la qual ens n'ofereix alguns exemples, catorze documents, a l'apèndix.

Ens hem de felicitar per l'aparició d'aquesta obra, un referent més en aquesta línia de la investigació històrica. I hem de felicitar i agrair la feina a totes les persones de l'Institut d'Estudis Ilerdencs i de l'editorial Pagès editors que n'han fet possible la publicació.

JOAN J. BUSQUETA RIU

Universitat de Lleida

INTRODUCCIÓ

Les ciutats de la baixa edat mitjana van experimentar un creixement a partir del segle XI. Aquest renaixement urbà va implicar un augment descontrolat de les ciutats on els ravals creixien sense control al costat de les muralles. Aquest creixement es va produir perquè la ciutat atreia gent dels voltants oferint-los millors oportunitats, algunes es complien i altres no. La poca mobilitat del món alt medieval es va esquarterar dins de les ciutats, on el dinamisme comercial permetia enriquir-se i progressar però també endeutar-se i caure en la pobresa.

Després de la conquesta de Lleida, l'any 1149, per Ramon Berenguer IV i Ermengol VI d'Urgell la ciutat es va convertir en una urbs bulliciosa, capaç d'atreure repobladors de tota la Corona. Alguns van fer fortuna, la ciutat era un lloc de gran dinamisme comercial, es van construir adoberies, molins bladers i bataners i es van sembrar nous camps, altres van perdre tots els seus estalvis i van haver de sobreviure gràcies a les ajudes dels seus conveïns.

Aquest món urbà va portar un nou tipus de pobresa, desconeguda fins llavors. La gent necessitada es va llançar a recórrer els camins buscant feina, la remissió dels pecats o, simplement, viure aprofitant-se del sistema. Pelegrins, venedors ambulants i bergants es trobaven als camins i feien vida itinerant, de ciutat en ciutat. Alguns vivien al camí perquè volien arribar fins a Sant Jaume de Compostel·la o a algun dels altres santuaris on es feien pelegrinatges. Altres buscaven evitar la pressió que el sistema exercia sobre ells amagant-se als camins on hi havia poc control. Els predicadors, en els seus sermons, assenyalaven el problema dels falsos pobres, aquells qui es feien passar per pidolaries per no treballar. Als seus ulls, ells exercien la criminalitat, robaven, vivien de la prostitució i creaven disturbis a les ciutats.

La pobresa va ser una de les noves dificultats que les ciutats van haver d'afrontar durant la baixa edat mitjana. Les grans aglomeracions urbanes comportaven problemes d'abastiment, salubritat, pobresa... i les eines per millorar la gestió municipal es van anar assajant en el decurs dels segles XIII, XIV i XV. Per a la pobresa, una de les solucions que es va demostrar més eficient van ser els hospitals. Aquest espais, dedicats a l'acollida de pobres,

van florir entre els carrers, fora muralles i a les rutes amb més trànsit. Mentre avançava l'edat mitjana la xarxa hospitalària també es va anar adaptant als nous reptes que apareixien. Els hospitals permetien exercir la caritat i també eren útils per al bon funcionament de la ciutat ja que evitaven que els pobres deamblessin lliurement, exercien una funció de control.

La Pesta Negra, que va fetejar Europa a partir de 1348, va ser un punt d'inflexió per a les economies urbanes. Llavors un seguit de cicles pestífers recurrents van provocar una caiguda dels ingressos i molts hospitals van veure com les seves rendes, fornides a base de les deixes testamentàries que s'havien succeït durant unes quantes centúries, queien en picat. En aquest moment els pobres van adquirir una darrera característica: podien transmetre la malaltia d'un lloc a un altre. El sistema que s'havia anat construint durant segles feia fallida i era necessària una remodelació integral. Les pàgines següents expliquen aquesta evolució a la ciutat de Lleida, definint la pobresa urbana i analitzant l'evolució de la xarxa hospitalària, de la ciutat i dels voltants, fins a la construcció de l'hospital general de Santa Maria.

DEFINIR I GESTIONAR LA POBRESA

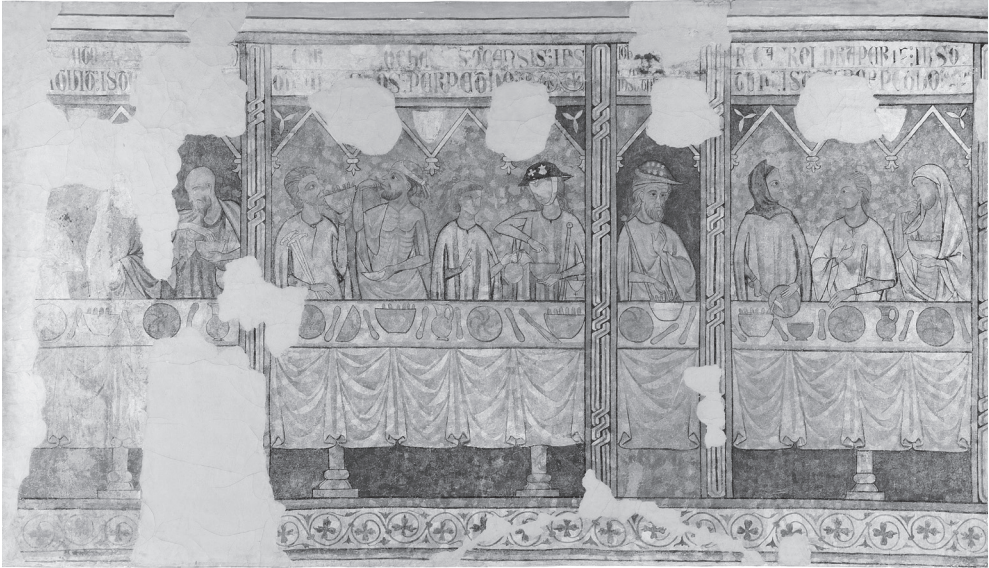
“Si dius: —¿Què farem dels pobres contrets, e inútils e malalts tostemps?—, te dic que los pobres que són vers pobres deuen romandre aquí sens neguna molèstia que no els deu ésser feta. E açò per tal com per Déus són lleixat e posats en cascuna comunitat per tal que los rics e aquells qui han a dar hagen lloc de fer almoines i de rembre llurs pecats.”

Francesc Eiximenis, *Lo Crestià*

Als frescos de la Pia Almoina de Lleida trobem representats els pobres característics de l'edat mitjana. Des de mitjan segle XIII van ser acollits entre els murs de la catedral i s'alimentaven amb pa, vi i companatge fins a mitjan segle XIV, quan la porció alimentaria va ser substituïda per una quantitat en metàl·lic. Entre els pobres ordinaris que hi acudien hi havia estudiants, bojos, familiars dels benefactors i també pelegrins. Als darrers se'ls coneix pel bastó que duïen per fer camí però també per la petxina (*pecten jacobaeus*) que molts portaven cosida al barret o al sarró per demostrar que havien fet el camí. Els frescs estan organitzats en un seguit de cel·les separades per columnes i amb un nombre variable de pobres a cada una que representen els necessitats instituïts per cada benefactor; per exemple, a la part superior d'una de les cel·les s'hi llegeix *Petrus de Rege Episcopus Ilerdense* i hi apareixen dibuixats tres pobres com els que el bisbe Pere del Rei (1299-1307) va deixar anotats en el seu testament amb un cens anual de 229 sous, 11 diners jaquesos i 1 morabatí d'or.¹

1. Joaquín YARZA, “Pintures murals de la Pia Almoina”, *La Seu Vella de Lleida: la catedral, els promotors, els artistes*, S. XIII-XV, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1991, pp. 100-102; Carmen BERLABÉ, “Iconografia del pelegrí a les terres de Lleida”, *El camí de Sant Jaume a Catalunya. Actes del congrés Internacional celebrat a Barcelona, Cervera i Lleida*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, pp. 267-275. Pedro SANAHUJA, *Historia de la beneficencia pública en Lérida*, Lleida: Imprenta-Escuela Provincial, 1944, pp. 78-109.

FIGURA 1

Frescos de la Pia Almoina de Lleida, situats originàriament a la canonja de la catedral vella (segles xiv-xv). Foto: Antoni Benavente © Museu de Lleida: diocesà i comarcal.

Les pintures són una representació de la realitat i, alhora, una al·legoria de la paràbola bíblica explicada en l'Evangeli de sant Mateu:² un rei va manar als seus servents que convidessin diferents senyors a les noces del seu fill, però els convidats refusaren la invitació. Després va tornar a enviar altres missatgers per tornar-los a avisar i alguns no en feren cas i altres ultratjaren els emissaris i els mataren. El rei, indignat, va llançar-se contra ells, els cremà les seves ciutats i llavors digué de nou als criats: “El banquet de noces és a punt, però els convidats no n’eren dignes; aneu, doncs, a les sortides dels camins i tots els qui trobeu crideu-los a les noces.”³ El rei es referia a pobres com els que hi havia representats als frescos de les parets de la Pia Almoina, que vivien als marges dels camins desplaçant-se d’un lloc a un altre, pobres itinerants.

Però el sorgiment i el manteniment d’una plataforma assistencial com la Pia Almoina de Lleida no s’ha de confondre amb una visió agradable de la pobresa, com la mostrada en el relat de sant Mateu. La percepció que la societat tenia del pobre va variar considerablement al llarg de l’edat mitja-

2. Sofia-Ana Buxó, “Iconografía de la pobreza en la pintura catalana de los siglos XII y XV”, *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*, Manuel Riu, ed., 2 vols, Barcelona: Centro Superior de Investigaciones Científicas, 1982, pp. 56-79.

3. *La Bíblia*, Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2009, Mt 22,8-10.

na. Al segle xi la pobresa no representava un problema ja que era local, es desenvolupava dins d'un àmbit únicament rural i era reconeguda i assistida per les xarxes de solidaritat veïnal; però a partir del segle xiv, i sobretot durant el xv, el pobre es va immiscir de ple dins el món urbà com una figura desconeguda i la desconeixença menà envers la malfiança i la seva criminalització.

La pintura romànica —com explica Sofia-Ana Buxó— va representar la pobresa individual i rural dels seus temps. Només cal observar el sant Llätzer pintat a Sant Climent de Taüll, pels volts de l'any 1123, que espera, resignat, recolzat sobre un banc, que li donin les escorrialles del banquet del ric Epuló. En aquests tipus de representacions Llätzer està sol o acompanyat pel gos que li llepa les ferides. En canvi, el pobre baix-medieval, el del gòtic, ja no era individual sinó que havia sortit als camins en forma de massa anònima per trobar-se amb altres pobres i vagarejar per les ciutats.

Aquests menesterosos ja no esperaven amb resignació, com ho havia fet el seu avantpassat Llätzer, sinó que estenien la mà amb impertinència i demanaven per places i carrers. Són els pobres del Retaule de Santa Úrsula i Sant Nicolau de Santa Maria de Castelló de Farfanya (xiv-xv), on podem veure la santa ocupant-se d'un pobre barbat darrere el qual es distingeix un tolit amb la seva crossa; una escena molt semblant apareix al Retaule de Santa Llúcia de l'església de Sant Llorenç de Lleida.⁴ També observem aquest tipus de pobresa en els miserables representats al fris de terracota de l'Ospedale del Ceppo de Pistoia (1525-1528) o pintats a la Crugia dell Pellegrinaio de l'Ospedale de Santa Maria della Scala de Siena (1440), mai sols i sempre enmig del context urbà.⁵

FIGURA 2

Detall del retaule de pedra de Santa Maria de Castelló de Farfanya dedicat a santa Úrsula i a sant Nicolau. Foto: Antoni Benavente
© Museu de Lleida: diocesà i comarcal.

4. Ximo COMPANY, Isidre PUIG, Jesús TARRAGONA, eds., *Exposició Pulchra: centenari de la creació del Museu 1893-1993*, Lleida: Generalitat de Catalunya, 1993, pp. 168-169, 210.

5. Ho va apuntar Michel Mollat i ho cita James William BRODMAN, *Charity and Welfare: Hospitals and the poor in Medieval Catalonia*, Philadelphia; University of Pennsylvania, 1998, pp. 1-2, que la paraula *pobresa* durant l'alta edat mitjana va ser utilitzada com un adjectiu i no fou fins als segles xiii i xiv quan es va utilitzar per designar un col·lectiu.

FIGURA 3

Detall del Retaule de Santa Llúcia de l'església de Sant Llorenç de Lleida. En la imatge s'observa la santa envoltada de captaires que li demanen amb la mà estesa, s'hi distingeix una nena embolcallada amb una manta, un tolit descalç amb la cama embenada i una dona, que ja ha aconseguit l'almoïna i abandona l'escena amb alguna cosa dins el puny tancat (s. XIV). Foto: Guillem Roca © Museu de Lleida: diocesà i comarcal.

Aquestes mareas de miserables van ocupar els camins juntament amb els mercaders, quincallaires i pastors, empesos envers la ciutat i les noves oportunitats que s'hi desenvolupaven. Aquesta gent, agombolada als ravals més insalubres i que havia anat creixent espontàniament, va crear basarda a la societat urbana, que es va afanyar a desenvolupar mitjans de control social.⁶

Però la definició de la pobresa medieval era àmplia i no la podem reduir únicament a termes econòmics. La pobresa de la baixa edat mitjana també es definia en funció de la salut, de la seva duració, del nivell d'humiliació que comportava i, en aquest sentit, es percebia com més penosa i dura la pobresa del cavaller, que es veia en una situació de misèria, que la del desgraciat que tota la vida havia estat envoltat d'infortunis. El pobre era aquell qui no podia realitzar les activitats pròpies del seu grup social, aquell qui es veia mancat del seu treball per una malaltia, el qui abandonava la comoditat d'una família benestant per imitar la pobresa apostòlica, el cavaller sense armes que cercava fortuna, els sectors més desfavorits del treball urbà, els qui vivien als marges morals de la societat... la llista és llarga i té tantes cares com la mateixa societat medieval.⁷ Per això sabem que els frescos de la Pia Almoïna de Lleida ens mostren una imatge de la pobresa idealitzada i, tot i representar una part d'aquesta, no defineixen el concepte en tota la seva globalitat.

6. Michel MOLLAT, *Pobres, humildes y miserables en la Edad Media*, Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1998, pp. 59-62, 73.

7. Michel MOLLAT, *Pobres, humildes y miserables...*, pp. 12, 265-266. Vegeu també l'article de Carmen LÓPEZ, "Conflictividad social y pobreza en la Edad Media según las actas de las cortes castellano-leonesas", *Hispania. Revista Española de Historia*, 38/140 (1978), pp. 476-483. Com explica James W. Brodman (*Charity and Welfare...*, pp. 4-5), al segle XII els teòlegs van diferenciar entre *pauperes cum Petro* i els *pauperes cum Lazaro*: els primers eren els que voluntàriament adoptaven la pobresa apostòlica i els segons, aquells qui, pels infortunis del destí (malaltia, necessitats temporals, viudetat, orfandat...), havien de suportar les penalitats estoïcament. Més endavant, durant el segle XII, aparegueren noves classificacions que estratificaren diferents nivells dins els mateixos *pauperes cum Lazaro*, apareixien així els vergonyants, els captaires, els falsos pobres...

© dels textos: Guillem Roca Cabau, 2020

© de les fotografies: Els seus autors i arxius corresponents, 2020

© d'aquesta edició:

Pagès Editors, S L, 2020
Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat

Institut d'Estudis Ilerdencs, 2020
Fundació Pública de la Diputació de Lleida
Plaça de la Catedral, s/n – 25002 Lleida
fpiei@diputaciolleida.cat
www.fpiei.cat

Primera edició: desembre de 2020
ISBN (Pagès editors): 978-84-1303-228-3
ISBN (IEI): 978-84-16452-73-6
DL: L 429-2020
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, SL
www.bobala.cat

◀ imprès a Lleida ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.